

Rapport från FINNSAM-konferens i Ovansjö 25-27 maj 2012

Ovansjö är Gästriklands äldsta socken med runt 900 år på nacken. Här höll FINNSAM 2012 års vårkonferens, med Västerbergs Folkhögskola som bas. Efter inkvartering och lunch vidtogs fredagens aktiviteter. Arrangörerna Kjell Nordqvist, Maud Wedin, Gunnar Ärnström och Maths Östberg hade satt samman ett digert program.

Fredag 25 maj

Uppmarschområde med unika rior

Inledningsvis gav Maud Wedin en översikt över den skogsfinnska kolonisationen i Gästrikland. Gävle var ankomsthavn för huvuddelen av den skogsfinnska migrationen. Åtskilligt av den nutida bebyggelsen i Ockelbo och Järbo socknar har sitt upphov i tidiga finnbosättningar. Flyttvägarna gick efterhand längre inåt landet och mot hälsingegränsen uppstod ett stort antal tillfälliga bosättningar, ofta på fäbodmark.

Skogsfinnarna i Ockelbo konkurrerade som många andra med järnbruken om skogens resurser. En del skogsfinnar blev dock även bergsmän och gränsen mellan skogsfinnar och bruksbor är inte alldeles knivskarp. Kjell kompletterade senare under dagen med att berätta om hur Järbos finngårdar som alla låg under högsta kustlinjen, på produktiv åkermark, utvecklades till stabila enheter med smidesrättigheter och delägande i Järbo masugn.

Maths Östberg tog vid med en presentation av rior i allmänhet och gästrierior i synnerhet. Rian – ett torkhus för spannmål – är en byggnadstyp som endast har funnits i nordöstra Europa. Gästrierian, med sitt avskilda ugnsutrymme, är ett unikum i sig, dock med paralleller i Norrbotten och i Västfinland.

Framgångssaga från finnmarken

Filmen om Grundsökannan var en verklig framgångssaga från finnmarken. Fyndet av en silverkanna i ett stenröse, kanske ett undangömt krigsbyte från 30-åriga kriget, möjliggjorde för gossen Lars, född i Grundsjön 1711, att bli prästen Lars Grundén. Filmens ledmotiv "tro på Gud och hoppas på det bästa" var hämtat från en inskription på kannan.

Grundsökannan som nu förvaras i Ovansjö kyrka. Foto: Jan-Erik Björk

Via finnmarken till Högbo

Stärkta av eftermiddagskaffet gjorde vi en tur via Kalltjärn och Säveränge till Högbo bruk. Maud Wedin, Kjell Nordqvist, Bo Hedblom och Gunnar Ärnström guidade och vi fick bl. a. höra om Nils från Medskogsheden som blev illa sedd på hemtrakten för alla sina illgärningars skull och valde att dra till kusinen Anders Liten (Litiäinen) i Värmland tillsammans med lillebror Olof. Bröderna fortsatte i samma stil under färden och bland annat stals kyrksilvret i Rättvik. Till sist ertappades de två och det digra tingsprotokollet är rikt på upplysningar om dåtidens levnadsförhållanden i allmänhet och de två brödernas framfart i synnerhet.

För Säveränge nedtecknades på 1950-talet en historik där skogsfinnarna inte nämns. Så helt hade det skogsfinska arvet fallit i glömska. Äldre källor finns dock och i dem berättas t ex om hur man lånade hund av slakten i Kungsberg för att klara sig mot björnen.

I Högbo bruk såg vi oss om i omgivningarna innan 150-årsjubilerande Sandvikens kommun bjöd på en middag på restaurang Kvarnen som till och med överträffade folkhögskolans kokkonst.

Foto: Jan-Erik Björk

En trivsamt stund i solen innan middagen började

Foto: Jan-Erik Björk

Kommunalrådet Monica Jacobsson hedrade oss med sin närvaro och lagom till desserten infann sig konsul Göransson, som berättade om sitt livsverk - Sandvikens Jernverk och därmed även orten Sandviken. Efter middagen bjöds vi in till kommunhuset där arkivarien Bo Hedblom hade dukat upp intressant material, bland annat ur Högbo Bruks arkiv. Åbokommitténs betänkanden blev en ny och intressant bekantskap för många av oss. Vi fick också se vigselrummet med målat tak från en gård i finnbosättningen Kalltjärn.

*Konsul Göransson
Foto: Jan-Erik Björk*

Återresan gick via de gamla delarna av Sandviken som än i dag bär den prägel de fick på konsul Göranssons tid, med vår busschaufför som entusiastisk guide. Vid folkhögskolan avslutades dagen med en stunds trivsamt samvaro.

Lördag 26 maj

En heldag i Ovensjöbygden

Lördag morgon promenerade vi till Ovensjö hembygdsgård där byggnaderna, bland annat en ria, hade samlats ihop från olika platser i socknen. I den intressanta föremålssamlingen ingick ett vinkelböjt spånadsfäste. Ett arv från folkhögskolerektorn Karl Hedlunds tid är att den årliga midsommarfesten här firas på midsommardagen.

*Maud Wedin
testar
spånadsfästets
sittriktighet vid
Ovensjö
hembygdsgård*

Foto: Jan-Erik Björk

Efter kaffe med fäbodminnen blev nästa hållpunkt Rosenlöfs Tryckerimuseum, ett industrimuseum med finnmarksbakgrund då företaget grundades av ett brödrapar med anor från Rosentorp på Orsa finnmark. Vi såg och imponerades av en anläggning som tack vare engagerade entusiaster berättar sin historia genom att alltjämt vara i funktion.

Rosenlöfs Tryckerimuseum. Foto: Jan-Erik Björk

Nära Rosenlöfs ligger Ovansjö kyrka, där vi beskådade Grundsökannen och såg porträttet av Lars Grundén. Tyvärr syntes dock inte ett spår av kannans bekanta inskription.

Vi återvände till folkhögskolan för lunch men gav oss sedan återigen ut i bygderna. Första anhalten, en husgrund vid Abborrtjärn, ansåg Stig Welinder och Birger Nesholen vara rester av en fäbodstuga. Lövåsen och Finn-Malis sten blev andra hållpunkter på vägen fram till Grundsjön, där Grundsökannen skall ha hittats i ett av alla stenrösen vid gården Livens. Eftermiddagskaffet avnjöt vi vid Livens artrika slättermarker.

Sällskapetets ålderman Gösta Andersson berättade om sina förfäder, prästen Lars Grundéns faster Helena från Grundsjön och smeden Skräk från Wall som i början av 1700-talet bildade familj.

Stig Welinder betraktar den eventuella bastuugnsruinen som nog visade sig vara rester av en fäbod. Foto: Jan-Erik Björk

På resan vidare mot Västerberg gjordes uppehåll i Bro hos Ann-Marie och Anders Ivarsson vid Ol-Jöns gård, där Anders är den 17:e generationen. Vi såg på deras välbevarade ria och funderade över byggnadens form och funktion.

Kvällen avslutades med middag i folkhögskolans matsal och efterföljande samspråk och samvaro med skogsfinska frågor i fokus.

Söndag 27 maj

Nedsättningsbrev och släktnamn berättar om migrationen

Maud fördjupade vårt perspektiv på skogsfinsk migration i söndagsmorgonens föreläsning. Den savolaxiska migrationen är en del i alla de flyttningar mellan Sverige och Finland som förekommit sedan lång tid tillbaka. Den hade till stor del sitt upphov i statens behov av kolonisationsarbetare men som också kunde lösa markfrågan vid arvsskiften. Andra inflyttare var krigsoffer eller desertörer, arbetsvandrare (kanske mer känt hos västfinnar men det förekom även hos skogsfinnarna), brottslingar och till det en och annan äventyrare.

Nedsättningsbrevens ålder ger god bild av den skogsfinska migrationens flyttvägar och förlopp. I Gästrikland-Dalarna är från tiden mellan 1596 och 1605, i Dalarna-Hälsingland från 1606-1615 och i Orsa finnmark är de daterade 1616-1625.

Lars-Olof Herou visade med exempel (som Pasainen) med anknytning till Gästrikland hur även släktnamnen ger en möjlighet att följa flyttvägar och sociala mönster. Området är stort och nya möjliga sammanhang öppnar sig hela tiden efterhand.

Maud återkom med slakten Hilduinen, som i ett skifte från arbetsvandring till svedjebbruk och med flyttningar via Falun, Ljusne och Agnäs etablerade sig i Örträsk i södra Lappland. Jan Myhrvold och Jan-Erik Björk visade på andra exempel som släkterna Laininen, Kanainen, Turpoinen och Liitiäinen (Liten, Lidén) som rört sig mellan svenska och norska finnmarker.

Nästa steg är nu att problematisera migrationen, det vill säga att ställa sådana frågor som ger ökad kunskap om den och dess sammanhang.

finnskogarna.com, årsmöte och överkurs

Gunnar Ärnström rapporterade från finnskogarna.com, projektet som har till mål att höja kvaliteten på finnskogsturismen och få den mera synlig genom utbildningar av olika slag och hjälp med marknadsföring och paketering. På finnskogarna.com finns bland mycket annat en klickbar digital kara och den kommersiella delen av projektet är tänkt att leva vidare i någon form också efter projekttidens slut.

Närmast före lunch hölls FINNSAMs årsmöte under kompetent ledning av Bo Hansson. Se separat protokoll – här vill jag dock passa på att uppmärksamma att Christina Norbäck arbetar med en historik inför höstens 20-årsjubileum och att hon efterlyser bilder från FINNSAMs första tid.

För den som så ville fanns det möjlighet att ägna eftermiddagen åt en överkurs med Ulvtorp som mål. Själv kunde jag tyvärr inte delta eftersom jag var en av dem som måste resa åt annat håll men jag vill här ta tillfället i akt att rikta ett stort tack till arrangörerna för allt det de lät oss ta del av under dagarna i Ovensjö. Ha en bra finnmarkssommar, vi möts i Grangärde i höst!

Vid pennan och tangentbordet,
Eva Jernqvist